

СЛОВА ЮБІЛЯРА

КАЗКІ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ: ПРЫГАЖОСЦЬ І СЭНСЫ

Т. І. Шамякіна

*Доктар філалагічных навук прафесар,
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, пр-т Незалежнасці, 4,
220030, Мінск, Рэспубліка Беларусь, shamyakina@tut.by*

У артыкуле разглядаюцца казкі беларускіх пісьменнікаў з пункту гледжання іх тэматыкі, сюжэтыкі, фальклорнага ўплыву, а таксама выяўлення нацыянальнага ідэалу прыгажосці.

Ключавыя словы: казка; беларускія пісьменнікі; прыгажосць; фальклор; сэнсы; вобразы; цуд; сакральнасць; прырода; чытачы.

У гаворцы пра казкі беларускіх пісьменнікаў важным з’яўляецца вызначэнне ў іх меры вымыслу, таму што фантазія, уяўленне ў такога роду творах адыгрывае галоўную ролю.

Пры гэтым казкі падзяляюцца на два асноўныя тыпы: створаныя паводле фальклорных узораў і арыгінальныя па сюжэтах.

Фальклорная аснова выразная ў казачных навелах з кнігі Я. Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях». Прычым у кожнай навеле розная ступень камбінавання індывідуальна-аўтарскага і міфалагічнага матэрыялу. І хоць кніга даследавана неаднаразова і з розных бакоў, але менавіта з гэтага пункту гледжання творы не разглядаліся. У шмат якіх казках Баршчэўскага вобразы традыцыйна-фальклорныя (цмок, ваўкалак, чорт), але нярэдка трансфармаваныя адпаведна аўтарскай задумы. У іншых – выдуманая персанажы, як, напрыклад, Белая Сарока – сутнасць жудасная, інфернальная, прызначэнне якой – рабіць зло праз маніпуляцыю свядомасцю слухачоў і сузіральнікаў яе знешняй прыгажосці.

Ступень камбінавання фантастычнага і рэалістычнага элементаў у навелах Баршчэўскага самая розная, і ў гэтым сэнсе кніга з’яўляецца ўзорнай для наступных пакаленняў беларускіх пісьменнікаў, хоць і стваралася яна на польскай мове.

Амаль праз век, у пачатку ХХ ст., беларускія класікі, як да іх Я. Баршчэўскі, шырока абапіраліся на ўсё яшчэ захаваную міфалагічную свядомасць суайчыннікаў і адпаведна – на народную казку.

Казка Якуба Коласа «Гарошак» створана па канону агульнаславянскай, і ў тым ліку беларускай «Пакацігарошак». Сюжэт коласавага твора пазначаны цудамі: дзяўчына трапляе да змея, робіцца яго жонкай, яе браты не могуць сястру вызваліць, але вызваляе малодшы брат, народжаны з гарошыны – самы смелы і дужы [15].

Чым прыцягнуў класіка гэты сюжэт? Чаму ён распрацоўваў менавіта такога кшталту тэму?

У пэўным сэнсе цікаўнасць Коласа зразумелая – яго заўсёды прыцягваў раслінны свет, занатаваны ў шмат якіх навелах з цыклу «Казкі жыцця». Але тыя творы – для дарослых, тут жа маецца на ўвазе, хутчэй за ўсё, дзіцячая аўдыторыя.

Казкі для дарослых – у сваіх лепшых узорах, як коласавыя, – гэта, па сутнасці, прыпавесці, што прымушаюць чытача глыбей задумацца пра жыццё. А казкі для дзяцей прызваны нязмушана закласці ў свядомасць малых рознага роду мадэлі стасункаў індывідуумаў у сацыюме, прычым грамада можа выступаць як свет жывёльных ці нават раслінны. Мішкі, зайчыкі, вожыкі, дрэвы прывучаюць бачыць ў Іншым чалавека, бо так дзеці неасэнсавана праецыруюць на жывёл, птушак і расліны гэтае цэнтральнае клішэ ўспрыняцця. Прычым кожнае дзіця верыць у неверагоднае, бо для яго гэта – рэальнасць (дзякуючы асаблівай функцыі дзіцячага мыслення – трансдукцыі). Тое, што для дарослых цуд, для дзяцей – *такое* жыццё. І праз гэтую праекцыю яны пазнаюць свет. Але, як і дарослая літаратура, дзіцячая тым мацней дзейнічае на чытача, чым больш яна мастацкая, чым больш выразна выяўляе сваю эстэтычную прыроду.

Творы павінны захопліваць загадкавымі персанажамі, незвычайнымі сітуацыямі. Рознага роду аўтарскія прыёмы, стыль, сама атмасфера сакральнасці – і ёсць таямніца мастацкасці, прыгажосці твораў.

Каб герой запаў у памяць, а значыць, садзейнічаў выхаванню тых ці іншых якасцей у чытачоў, ён павінен быць яркім, арыгінальным і абкружаным своеасаблівым антуражам. На гэта і скіраваны намаганні пісьменнікаў.

Як у народнай казцы, так і ў коласавай некалькі выключна таямнічых момантаў: сам вобраз цмока (хто гэта?), магчымасць жанчыны стаць яго жонкай, нараджэнне чалавека ад гарошыны, прычым чалавека, надзеленага выключнай сілай і пасталеўшага не за гады, а за дні. Цуды ствараюць атмасферу сакральнасці, але ўяўленні, пакладзеныя ў аснову сюжэта, па сутнасці, расшыфроўцы не паддаюцца. Магчыма, змей-цмок – пярэварацень-ваўкалак. З’ява гэта рэальная. Пярэварацень – псіхічна хворы на лікантропію чалавек. Хвароба вельмі рэдкая, яе вывучаў З. Фрэйд, але тым не менш у эпоху Сярэднявечча яна сустракалася ў Еўропе паўсюдна з-за атручвання наркотыкам, што аказваўся

ў спарынні, якою было пашкоджана зерне на палях у вільготныя гады. Лікантроп, які ўяўляў сябе звычайна ваўком, у момант прыступу пераставаў быць падобным да чалавека, змяняўся нават фізічна, рабіўся надзвычай агрэсіўным, выклікаў страх, жудасць. У міфалагічнай свядомасці воўк і змей аказваліся неяк у сувязі. Так, прапрадак сербскага народа называўся Змей Вогнены Вук (Воўк). Беларускі князь Усяслаў Чарадзея Полацкі, паводле легенды, – пярэварацень, нарадзіўся ад Вогненага Змея. У сучаснай статыстыцы менавіта змяя на першым месцы па ненавісных для людзей з’явах, што выклікаюць найбольшы страх. Магчыма, і ў старажытнасці самае жудаснае і непрыемнае называлі «змеем», хоць сам хворы ўяўляў сябе ваўком.

Усё ж прыведзенае вышэй тлумачэнне персанажа не можа ў поўнай меры задаволіць – з’ява, безумоўна, больш складаная.

Нараджэнне героя ад нейкай расліны, часцей ад гароху ці бобу, – часты ў сусветнай міфалогіі матыў, што сведчыць пра адчуванне чалавекам сваёй адзінасутнасці з прыродай. Гарох вырошчвалі яшчэ шумеры – адна з першых цывілізацый на Зямлі. Антычны філосаф Піфагор лічыў, што душа чалавека мае выгляд бобу. Жалезныя (!) бабы ядуць і героі згаданай коласавай казкі. Гарох, ад якога нарадзіўся галоўны герой, – прыродная моц, што дае сілы і чалавеку, робіць яго волатам. «Прарослая гарошына атаясамліваецца з зачаццем дзіцяці», – сцвярджае энцыклапедыя «Беларуская міфалогія» [2, с. 115]. Шматлікія слоўнікі па славянскай міфалогіі падрабязна апісваюць выкарыстанне гароху ў народнай культуры, прычым нязменна адзначаюць, што рытуалы, у якіх ўжываецца гарох як сакральная ежа, абавязкова звязаны са шлюбам і дзетанараджэннем [19, с. 213–214]. Але ніхто не тлумачыць, чаму менавіта гарох. Тут, на нашу думку, неабходна ўлічваць біялагічныя асаблівасці расліны. Яна вельмі хутка расце, імкліва цягнецца ўверх, дае багаты ўраджай, надзвычай карысная.

Звернем таксама ўвагу на тое, што Колас у казцы пастаянна згадвае розныя рэчывы: салому, па якой сястра шукае братаў (значыць, яны сяляне); косткі, з якіх пабудаваны палац змея (значыць, ён людаед); жалезны язык змея, жалезныя бабы, жалезная булава, жалезныя сталы, выкладзены меддзю ток. Фіксаванне аўтарам увагі на розныя матэрыялы не можа быць выпадковасцю. Або гэта напамін пра сувязь розных элементаў у прыродзе (а Колас любіў, імкнучыся да гармоніі, усё звязваць у агульнае сеціва), або памяць пра пачатак жалезнага веку ў гісторыі чалавецтва, калі, магчыма, з’явілася народная казка. Акрамя таго, вырабы з любога матэрыялу, нават з саломы, – прыкмета цывілізацыі, а сама творчасць майстроў – магічнае дзеянне, як яно разумелася продкамі. Нездарма ў міфалогіі беларусаў кавалі – чараўнікі.

У казках Змітрака Бядулі таксама згадваецца шмат рэчаў, як і ў народных казках, але рэчы гэтыя ў асноўным залатыя і срэбраныя. На думку пісьменніка, рэчы з высакародных металаў – больш прыгожыя. Праўда, каваль у З. Бядулі – хохлік (казка «Скарб»). Ды і іншыя хохлікі ў казцы – усе майстры [3, с. 23]. Таму і багатыя. Казка выразна дыдактычная, сцвярджае ідэю: багацце можна здабыць толькі працай.

У казцы З. Бядулі «Іванка-прасцячок» выкарыстаны некаторыя матывы з казак і былін пра Іллю Мурамца. Але не толькі фізічную моц і здароўе даруюць незвычайныя старыя-волхвы герою, а розум, вылоданне прыгожым словам, сілу. І не жывой вадой варожаць, як у народных творах, а музыкай – гусямі-самагудамі. Сам Іванка таксама зрабіў дудку-весьялушку, хадзіў па свету і казаў людзям праўду пра несправядлівасць у грамадстве, а потым і змагацца пачаў супраць царскага войска і разбойнікаў. Пазней, у духу якраз народнай творчасці, Іванка ўступае ў двубой з Бабай Ягой, цмокам, вызваляе з ледзянога палаца царэўну Волю, цара Сонца, царыцу Месяц і дванаццаць царэвічаў Зарніц-Агнявіц [4]. Пісьменнік выкарыстаў тут своеасаблівы прыём – рэверс: волат з рэвалюцыянера-барацьбіта набывае рысы міфалагічнага персанажа – культурнага героя, надзеленага касмічнымі функцыямі – ён вяртае лета на зямлю.

У дадзенай казцы звяртае на сябе ўвагу трансфармацыя аўтарам некаторых звыклых фальклорных матываў і розная ступень іх камбінавання, адрозная ад народнай казкі. Так, Бабу Ягу свіст Іванкі адносіць за горы, долины, моры і лясы. Цмок кідае ў яго камянямі (у фальклоры – паліць агнём), але герой разбівае яму галаву. А галоўная функцыя Кашчэя Несмяротнага – марозіць свет. Хоць жыве Кашчэй у палацы з каменя-алатыру. Што меў на ўвазе аўтар? Алатыр у міфалогіі – камень вогненны, а Кашчэй жа – увасабленне холаду, цемры, смерці. Але ў тым і асаблівасць міфалагічнага мыслення, што анталагічна міфалагічныя персанажы спалучаюць у сабе розныя стыхіі і з’явы прыроды.

Стваральная, аздараўляльная сіла музыкі, увогуле мастацтва, хвалявала ўсіх беларускіх класікаў («Курган» Янкі Купалы, «Сымон Музыка» Якуба Коласа, «Салавей» Змітрака Бядулі). Гэта і фундаментальная тэма *прыгажосці* ў беларускай літаратуры, сцвярджанне прыўкраснага ў жыцці. Можна сказаць, асобны накірунак у літаратуры, у поле дзеянне якога трапляе і аўтарская казка. Традыцыйны класікаў на гэтай творчай платформе – паказ людзей мастацтва – працягвалі наступныя пакаленні беларускіх пісьменнікаў («Казка пра Музыку» Максіма Танка, «Пра цуда-мастака і Блакітную Вежу» Раісы Баравіковай і інш.).

Пры гэтым ступень уласнага вымыслу ў маладзейшых пакаленняў большая, чым у класікаў. Гэта заканамерна: нацыя з сялянскай, у якой пераважаў вясковы фальклор, стала гарадскай з вялікай доляй інтэлігенцыі, якая добра ведае старажытную і сучасную сусветную літаратуру, тэатр, кіно, своеасабліва кантамінуе эстэтычную інфармацыю ў сваіх творах.

Так, у казцы Р. Баравіковай мастак умеў маляваць карціну ў паветры – рабіў ментальную праекцыю, фактычна галаграму. Але ствараў толькі тую карціну, якая ўвасабляла для яго прыгажосць роднага: «Ён уявіў, як пад самым акном хаціны шумеў клён, ды такі прыгожы, як ніводнае дрэва ў свеце, трошкі далей цвіў вішнёвы садок, ля нізенькага плота сядзеў каток-мурлыка, і зусім блізенька ад катка маці мыла посуд... і дзіва! Гэты малюнак, які мастак уявіў да дробязі, пачаў ажываць...» [1, с. 66].

Казкі беларускіх пісьменнікаў ствараюцца, перш за ўсё, для дзяцей. І галоўнай мэтай аўтараў з'яўляецца далучэнне маленькіх чытачоў да прыгажосці – прыгажосці свету і прыгажосці чалавека, а значыць, і творчай моцы чалавечай душы (хоць яна можа быць выяўлена праз персанажаў у жывёльным целе: тут працуе важнейшы закон мыслення – адухаўленне прыроды). У казцы Р. Баравіковай творчыя сілы чалавека дэманструюцца арыгінальна і вытанчана. Мастак не проста бачыць і стварае наяве родную прыгажосць, але са зброяй у руках і змагаецца за яе. Так і выходзіць у маладога пакалення патрыятызм, гатоўнасць абараняць айчыну – з пачуцця любові, замілавання да роднага.

Часам пісьменнікі прама ўказваюць на прыгажосць зямлі, прыгажосць радзімы, як Уладзімір Караткевіч у казцы «Чортаў скарб»: «У нейкім прыгожым краі, трошкі бліжэй да Сонца і трошкі далей ад Месяца, у краі, багатым залатымі нівамі, празрыстымі рэкамі, сінімі азёрамі ды цёмнымі пушчамі... Словам, у тым краі, дзе мы з табой жывём...» [10, с. 157].

Галоўным прыёмам паказу прыгажосці з'яўляецца *апісанне прыроды*. У народных казках прыродаапісанняў або няма зусім, або надзвычай мала – увага скіравана на функцыі персанажаў, на дзеянне. У класікаў пейзаж ужо з'яўляецца і адыгрывае найважнейшую ролю, напрыклад, у Якуба Коласа (ён – эталон): «А ў лясочку так добранька!.. Мушкі гудуць, адна за адной ганяюцца, крыльцамі звоняць, як бы смяюцца. А там дроздзік пасвітвае, хлопчыка Піліпку падражнівае...» (казка «Зайчыкі» [14, с. 9]). Прычым апісанне прыродных з'яў падаецца з пункту гледжання маленькага героя, які сам у лесе складае сваю казку пра нешчаслівага зайчыка.

Звычайна ў казках беларускіх пісьменнікаў не апісваюцца вялікія абшары зямлі, прастора з разнастайнымі ландшафтамі, бо дзіцяці акінуць іх вокам нават у сваім уяўленні цяжка. Увага звяртаецца на канкрэтныя

аб'екты, напрыклад, на дрэвы – з іх пачынаецца прывучэнне да назіральнасці, фіксавання дэталей. У бліскучай казачнай навеле Алены Васілевіч «Калінавая рукавічка» праз гісторыю стасункаў паміж сабою дрэў разгортваецца быццё жывога, нязмушана выклікаюцца асацыяцыі найперш з чалавечым існаваннем. Так, старая мудрая яліна перажывае пажар у лесе, як беларуская жанчына – вайну. Таму яліна, шмат зведаўшая, цэніць прыгажосць маладой каліны, абараняе яе ад зайздроснікаў – іншых дрэў, хоць не бачыць для яе перспектывы ў родным лесе. Уласна, тут кожнаму персанажу даецца кароткая, але выразная характарыстыка. Напрыклад, працаўніцы-вавёрыцы: «Рамантавала сваю хату. Высцілала яе цёплым мохам. Заканачвала ўсе дзірачкі. Потым з ранку да вечара насіла ў свой свіран смачныя лясныя арэхі. Не прысядала ні на хваліну...» [5, с. 86].

Адзін з герояў казкі – вецер. Ён спакушае маладую каліну ляцець разам з ім у чужы край. Каліна адмаўляецца, бо не можа жыць без роднага лесу. Яна спадзяецца, што прынясе карысць суайчыннікам-людзям. І сапраўды, яе ягады збірае хлопчык на лекі для сваёй маці.

Патрыётка і старая груша ў казцы Георгія Марчука. Нашэптваючы сваю жыццёвую гісторыю хлопчыку, яна прама гаворыць: «Нашаму чалавеку вельмі цяжка без радзімы, душа не вытрымлівае, гіне чалавек без бацькаўшчыны» [16, с. 240]. Між тым сама груша адзічэла, бо расла адна – так склалася: яна карысталася дабром – сонейкам, сокамі зямлі, але не адорвала дабром іншых, таму і дэградавала.

Казка вучыць маленькага чытача бачыць свет, найперш прыроду, а дарослага чытача – па-новаму разумець прыроду. Так, надзвычай важная ідэя закладаецца ў тэксты – ідэя актыўнасці асяроддзя. Яно вучыць, дае веды і разам з тым выклікае прагу прыгажосці – жыць у прыгажосці, ствараць яе.

Дыдактычная функцыя казкі выяўляецца толькі праз эстэтычную функцыю. Іван Галубовіч у казцы «Добрая каза» выкарыстоўвае традыцыйна казачны сюжэт падарожжа, прычым маляўніча апісвае розныя ландшафты, што і адрознівае аўтарскую казку ад народнай. У сваёй вандроўцы каза аддзячыла негасціннаму барсуку за зло – дабром [6]. А ў казцы таго ж аўтара «Зайчык і яго сябры» за дабро героя-зайчыка яму аддзячылі ўсе іншыя персанажы, якім ён дапамагаў [7].

На прыкладах з жывёльнага царства сцвярджаецца прыгажосць добрых учынкаў. Часам ідэі аўтараў больш глыбокія. Скажам, у казцы У. Караткевіча «Жабкі і чарапахы» праводзіцца ідэя пра адноснасць разумення прыгожага рознымі істотамі. Неразумныя маленькія жабкі прыгожым лічылі толькі тое, што звязана з імі самімі. Але мудрая чарапахы вывела іншую формулу: «Жывыя – усе прыгожыя» [12, с. 176].

Па меры набыцця чытацкага вопыту ў маленькіх чытачоў фарміруецца ўяўленне пра розныя аспекты прыгажосці. Яна тое, што прыносіць і карысць. У. Караткевіч у казцы «Кацёл з каменьчыкамі» апавядае, як у беларусаў з’явілася бульба [11]. Дараваная народу страва – таксама ўзнагарода за дабро.

У яго ж казцы «Вясна ўвосень» прыродныя аб’екты і жывыя істоты адорваюць хворага хлопчыка прыгажосцю ў яе розных формах: «І пайшло па доме шэсце. Вожык нёс на іголках залатое кляновае лісце. Снегіры неслі ў дзюбах пукі празрыстай чырвонай каліны. Грыбы на палянцы выспалі ў кола...» [13, с. 179]. Прырода лечыць.

У казках беларускіх сучасных пісьменнікаў дзейнічаюць не толькі жывёлы, птушкі, часам расліны, што ўвогуле характэрна і для фальклору, але таксама іншыя прыродныя аб’екты – традыцыя ідзе ад «Казак жыцця» Я. Коласа. у казцы Аляксея Дударова «Сінявочка» эталон прыгажосці – крынічка, якая, тым не менш, выклікае зайздрасць і зло з боку Сажалкі [8]: дыхатамія «дабро – зло» ўвогуле характарызуе казку як жанр. У казцы таго ж А. Дударова «Пухнацік» галоўны герой – воблака. Нават яно робіць дабро: стаіць над чалавекам, даючы яму ў спякоту цень, каб той выспаўся [9].

Прынцып калакагацыі – прыгажосці разам з дабром – важнейшая тэма мастацкай літаратуры, што ідзе ад Антычнасці. І ў народных казках дабро заўсёды перамагае зло. Але ў аўтарскіх казках ідэя абавязкова агорнута ў прыгожы антураж і выказваецца з вялікай колькасцю тропай. Не толькі дзеянні, але і прыгожыя апісанні складаюць вялікую частку аб’ёму мастацкіх твораў.

Казкі беларускіх пісьменнікаў дазваляюць маленькім чытачам не толькі сачыць за дзеяннем, але і ўглядацца ў свет.

Часам выкарыстоўваюцца сучасныя рэаліі. У казцы Яраслава Пархуты «Чаму жабкі плавак не маюць» жабкі па прыкладу дзяцей вырашылі пашыць сабе плаўкі [18]. У казцы «Сарока і дзяцел» Паўла Місько ў Лясным Палацы мастацтваў журы адбірае спевакоў у лясныя птушыны ансамбль [17]. Такі модны ў наш час кастынг.

Не пазбаўлены казкі беларускіх аўтараў і гумару, своеасаблівай гульні. Так, казкі Алеся Якімовіча – своеасаблівая варыяцыя на тэмы самых вядомых дзіцячых казак: на тэму «Куркі рабкі» – «Першае яечка» [20], а на тэму «Калабка» – «Казка пра смелага вожыка» [21]. Гэта своеасаблівае перакручванне сітуацый, якое заўсёды выклікае эстэтычную асалоду. Такое іранічнае пераасэнсаванне, безумоўна, кампанент прыгажосці, эстэтыкі казкі.

Такім чынам, аўтары беларускіх казак, не адыходзячы кардынальна ад канону народных казак, значна трансфармуюць іх, насычаюць новым антуражам у распрацоўцы традыцыйных ідэй, узбагачаюць сюжэтыку. Для

казак беларускіх пісьменнікаў характэрны жыццясцвярджальны пафас, паэтыка прыроды. Тут арганічна аб'яднаны старажытныя традыцыі міфа і сучасныя рэаліі. Абавязкова ўлічваецца псіхалогія маленькіх чытачоў. у казках ёсць усё, чым вызначаецца веліч мастацтва, – шчодрасць вымыслу, глыбіня роздуму пра чалавечае жыццё, тонкія пачуцці.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Баравікова Р.* Пра цуда-мастака і Блакітную Вежу // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 66–70.
2. Беларуская міфалогія: Энцыклапед. слоўнік / С.Санько, Т.Валодзіна, У.Васілевіч і інш. Мінск: Беларусь, 2004. 592 с.
3. *Бядуля З.* Скарб // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. Узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 20–25.
4. *Бядуля З.* Іванка-прасцячок // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 25–30.
5. *Васілевіч А.* Калінавая рукавічка // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С.84-89.
6. *Галубовіч І.* Добрая каза // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 99–101.
7. *Галубовіч І.* Зайчык і яго сябры // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 101–102.
8. *Дудараў А.* Сінявочка // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С.146–149.
9. *Дудараў А.* Пухнацік // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 149–154.
10. *Караткевіч У.* Чортаў скарб // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С.157–163.
11. *Караткевіч У.* Кацёл з каменьчыкамі // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 163–169.
12. *Караткевіч У.* Жабкі і чарапахы // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 174–177.
13. *Караткевіч У.* Вясна ўвосень // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 177–180.
14. *Колас Я.* Зайчыкі // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 9–10.
15. *Колас Я.* Гарошак // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 10–15.
16. *Марчук Г.* Сарока і дзяцел // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 245–249.
17. *Місько П.* Сарока і дзяцел // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 245–249.
18. *Пархутая Я.* Чаму жабкі плавак не маюць // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С. 266–267.
19. *Шапарова Н.С.* Краткая энцыклапедыя славянскай міфалогіі / Н.С.Шапарова. М.: ООО «Издательство АСТ»; «Издательство «Астрель»; ООО «Русские словари», 2001. 624 с.
20. *Якімовіч А.* Першае яечка // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С.280–281.
21. *Якімовіч А.* Казка пра смелага Вожыка // Казкі беларускіх пісьменнікаў: Для мал. шк. узросту. Мінск: Юнацтва, 1999. 334 с. С.281–289.